

Davor Trlin*¹
Arben Murtezić*²

**PRIKAZ JUFREX SEMINARA:
„PRAVO NA SLOBODU IZRAŽAVANJA”
ČLAN 10. EKLJP“,
Konjic, hotel „Garden City“, 22. i 23.
februar 2018.godine**

Centar za edukaciju sudija i tužilaca F BiH je jedan od implementatora regionalnog Projekta Vijeća Evrope i Evropske unije po pitanju primjene člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (“JUFREX Projekat”). Ciljna grupa učesnika seminara u okviru ovog projekta, kada je riječ o CEST-ovima, su i sudije koji rade na parničnom referatu (posebno oni koji postupaju u predmetima koji se vode radi naknade štete zbog klevete/uvrede/povrede privatnosti), te sudije (uz određeni broj tužilaca) koji rade na procesuiranju i presuđivanju govora mržnje, te zaštiti novinara.

Tako je 22/23.02.2018. godine, u sali hotela “Garden city” u Konjicu, održan drugi seminar u okviru ovog projekta u okviru programa stručnog usavršavanja CEST-a F BiH. Prvi je održan u novembru prošle godine. Edukatori su bili certificirani edukatori Vijeća Evrope i vodeći stručnjaci, pravosudni praktičari za oblast slobode izražavanja u Bosni i Hercegovini, gosp. Svjetlana Milišić-Veličkovski, sudija Kantonalnog suda u Sarajevu; gospodin Amir Kapetanović, sudija Okružnog suda u Banja Luci, koji su govorili o građanskopravnim aspektima člana 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, te gosp. Katica Artuković, koja je govorila o krivičnopravnim aspektima ovog ljudskog prava. Predavač na seminaru je bio i gosp. Ara Ghazaryan, međunarodni ekspert iz Vijeća Evrope.

Tokom seminara obrađene su teme: „Sloboda izražavanja i uslovi za njeno ograničenje“, „Govor mržnje i uloga medija“, „Kleveta u prak-

1) Dr. sci. iur. Davor Trlin, Viši stručni saradnik, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH

2) Arben Murtezić, direktor Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH

si ESLJP i sudova u BiH“, „Pravo na slobodu izražavanja – problemi u praksi“, „Uspostavljanje ravnoteže između članova 8. i 10. Konvencije“, „Kleveta i govor mržnje na internetu“, „Primjena trodijelnog testa kroz presude Evropskog suda i Ustavnog suda BiH sa posebnim osvrtom na predmete „*Delfi protiv Estonije*“ i „*Medžlis Islamske zajednice protiv Bosne i Hercegovine*““, „Kleveta i javne ličnosti“. Seminar je obuhvatio i rad na praktičnim primjerima.

Gospođa Milišić-Veličkovski je predavanje započela čuvenim citatom George-a Orwell-a: „Ako sloboda uopšte išta znači, znači pravo da ljudima kažete ono što ne žele da čuju“. Nakon toga je učesnicima govorila o: obimu zaštite, obavezama države; formi i sadržaju izražavanja; sredstvima za širenje informacija; ograničenjima slobode izražavanja; trodijelnom testu (njegovim segmentima: „zakonitost“, „legimitan cilj“ i „neophodan u demokratskom društvu“). Posebno je analizirala judikate Evropskog suda za ljudska prava u predmetima: *Lingens protiv Austrije* (1986); *Sener protiv Turske* (2000); *Thoma protiv Luksemburga* (2001); *Maronek protiv Slovačke* (2001); *Dichand i dr. protiv Austrije* (2002); *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1976.); *Von Hannover protiv Njemačke* (2004); *Von Hannover protiv Njemačke* (2012). Kada je analizirala klevetu u praksi Evropskog suda za ljudska prava, posebno je ukazala na odluke u predmetima: *Thorgerson protiv Islanda* (1992); *Faldek protiv Slovačke* (2001); *Lingens protiv Austrije* (1986.); *Dichand i drugi protiv Austrije* (1997.); *Jersild protiv Danske* (1994.); *Bourman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1998.); *da Silva protiv Portugala* (2000.); *Castells protiv Španije* (1992.); „*Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2010.)“ i *Miloslawski protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1995.). Takođe je učesnike upoznala sa stavom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu AP-3222/12, kada je riječ o utvrđivanju visine štete: „...odmjeravanje novčane naknade nematerijalne štete je vrlo delikatan i složen postupak s obzirom na veoma različitu moralno-psihičku konstituciju svakog pojedinca i sve ostale okolnosti pod kojima se dogodila šteta koja je za posljedicu imala povredu nematerijalnih dobara oštećenog. (...) ne postoji „lista dokaza“ na osnovu kojih bi domaći sudovi procjenjivali koja bi sankcija predstavljala miješanje koje je proporcionalno cilju koji se želi postići, niti se može očekivati izvođenje dokaza kojim bi se na egzaktn način utvrdio „intenzitet i trajanje“ nastale nematerijalne štete. Stoga, sudovi nisu ograničeni

posebnim formalnim dokaznim sredstvima, naročito ne izvođenjem dokaza vještačenjem u pravcu utvrđivanja "jačine i trajanja duševnih boli".

Sutkinja Artuković je učesnike uputila da govor mržnje nije sloboda izražavanja, već zloupotreba ovog ljudskog prava, te da se pravo na slobodu izražavanja ne može koristiti tako da vodi uništenju drugih zajamčenih prava i sloboda ("*Kuhnen protiv Njemačke*"), te da posebnu zaštitu uživaju mediji kao "javni čuvari" ("*Castells protiv Španije*"). Nakon analiziranja predmeta "*Smajić protiv Bosne i Hercegovine*", koji se odnosio na presudu kojom je apelant proglašen krivim da je počinio krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti zbog izjava datih na internet forumu 2010. godine o vojnoj akciji koja bi se mogla preduzeti protiv srpskih sela u Brčko Distriktu u slučaju još jednog rata, sutkinja Artuković je sa učesnicima izvela studiju slučaja u predmetu „*Leroy protiv Francuske*“.

Gospodin Ghazaryan je sa učesnicima, pored objašnjavanja kako postupati kad su dva ljudska prava u koliziji (8a izabrao je pravo na privatnost i slobodu izražavanja), sa učesnicima izveo i kviz „šta uraditi da ste moderator facebook grupe“, na kojem je pokazao različitost standarda govora mržnje u Sjedinjenim Američkim Državama i Evropi, tj. kako su faktori koji mogu uticati na te standardi: geografsko područje, kultura i kontekst.

Gospodin Kapetanović je u okviru svoje prezentacije pokušao učesnicima pojasniti način primjene trodijelnog testa, naročito u kontekstu proporcionalnosti. Pojasnio je razliku između vrijednosnog suda i činjenica, pa i slučajeve odgovornosti tj. kršenja člana 10. EKLJP kada vrijednosni sud nema činjeničnu osnovu, kroz praksu Ustavnog suda BiH i Evropskog suda za ljudska prava. Analizirao je aktuelna pitanja u vezi sa ograničavanjem slobode izražavanja putem interneta, te predmet "*Medžlis islamske zajednice protiv BiH*", a koji je vođen protiv BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu (i to pred Velikim vijećem). Metodologija koju je ovaj edukator koristio je bila usmena prezentacija, te vođenje dijaloga sa učesnicima o aktuelnoj sudskoj praksi kako Ustavnog suda Bosne i Hercegovine tako i redovnih sudova u BiH u vezi sa primjenom člana 10. EKLJP i domaćih Zakona o zaštiti od klevete.

Interakcija je bila na zadovoljavajućem nivou, s obzirom na činjenicu da određeni broj učesnika u praksi još uvijek nije imao priliku da primijeni

standarde o slobodi izražavanja. Međutim, učesnici su bili vrlo dobro upoznati sa temom seminara. Ovo se posebno vidjelo u zajedničkoj diskusiji, što je doprinijelo kvalitetnoj realizaciji ove edukativne aktivnosti. Seminar je (što se vidi iz prethodnih redova) realizovan multimetodološkim pristupom, koji učesnici CEST-ovih obuka daleko bolje prihvataju od *ex chatedra* pristupa.

CEST F BiH će iz ovog seminara, kao i iz onog prethodnog (iz 2017. godine) izvući neke pouke, kako da unaprijedi organizaciju i realizaciju edukativnih aktivnosti u okviru projekta „JUFREX“. Naime, Tri su se problema iskristalisala, na osnovu zaključaka edukatora, diskusije učesnike, te opservacije stručnog osoblja CEST-a F BiH. Kao prvo, ako bi ostao dosadašnji koncept realizacije obuka (i sa građanskopravnim sa krivičnopravnim aspektom člana 10.), bilo bi preporučljivo da se u okviru dvodnevnog seminara prvi dan govori samo o pravu na slobodu izražavanja a drugi dan o ograničenjima. Druga problematika je da se pokazalo da bi bilo dobro razdvojiti građanskopravni i krivičnopravni aspekt člana 10 EKLJP jer svaka od tih cjelina je veoma složena i zahtjevna i može se obraditi kao samostalna edukativna cjelina. Također ćemo razmisliti i na koji način možemo uključiti i predstavnike medija i i sudije, te zaposlenike stručne službe Ustavnog suda Bosne i Hercegovine kao učesnike na ovim seminarima, budući da na neke dileme, sporna pitanja upravo oni mogu dati najbolji odgovor.